

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

«Затверджую»

Проректор

з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б. Жильцов

_____ 2014 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етика (І частина)

Напрямок підготовки 6.020301 «Філософія»

Інститут суспільства

2014-2015 навчальний рік

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

«Затверджую»

Проректор

з науково-методичної

та навчальної роботи

_____ О.Б. Жильцов

« ____ » _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етика (1 частина)

Напрямок підготовки 6.020301 «Філософія»

Інститут суспільства

2013-2014 навчальний рік

Робоча програма **Етика** для студентів галузі знань 0203 «Гуманітарні науки»,
напряму підготовки 6.020301 «Філософія».

Розробник: доктор філософських наук, професор кафедри філософії
Київського університету імені Бориса Грінченка Ковальчук Н.Д.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії
Протокол від « » _____ 2013 р. № ___

Завідувач
кафедри філософії _____ Александрова О.С.

©Ковальчук Н.Д., 2013
©Київський університет
імені Бориса Грінченка, 2013

ЗМІСТ

	Пояснювальна записка	4
	Структура програми навчальної дисципліни	6
I.	Опис предмета навчальної дисципліни	6
II.	Структура залікового кредиту	7
III.	Програма:	8
	<i>Змістовий модуль I</i>	8
	<i>Змістовий модуль II</i>	11
IV.	Навчально-методична карта дисципліни “Етика”	16
V.	Плани семінарських занять	17
VI.	Завдання для самостійної роботи	20
	Карта самостійної роботи	21
	Рекомендації щодо опрацювання джерельної бази	22
VII.	Індивідуальна науково-дослідна робота	23
VIII.	Система поточного та підсумкового контролю	26
	Розрахунок рейтингових балів	27
IX.	Методичне забезпечення курсу	29
X.	Рекомендована література:	29
	Основна	29
	Додаткова	30

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Курс “Етика (частина I)”, розрахований на 18 годин лекційних, 18 годин семінарських занять.

«Етика (частина I)» – присвячена розгляду історії етики, починаючи з етичних вчень стародавнього Сходу і закінчуючи аналізом проблем сучасної етичної думки в контексті глобалізації і духовної кризи в розвитку сучасного суспільства. Курс етики базується на історико-культурному підході у висвітленні основних течій історії світової та національно-філософської етичної думки.

Структура курсу носить історико-філософський, пізнавальний та морально-практичний характер. Вагомий пласт матеріалу присвячений вивченню першоджерел без яких неможливо пізнати сутність основних течій історії світової та національно-філософської етичної думки та зрозуміти духовно-практичну сутність основних етичних категорій.

Враховуючи обмежену кількість годин, які виділяються на читання теоретично-практичного курсу, було доцільно розглянути такі основні тематичні розділи:

- 1) Історія становлення і розвитку етичних течій світової етичної думки.
- 2) українська національно-філософська етична думка.

Завдання курсу:

- Розкрити суть і значення основних течій етики у розвитку світової і зокрема української етичної думки;
- Вивчити основні першоджерела в контексті відповідних течій етичних вчень;
- Навчити студентів розглядати сутність етичних вчень не тільки як основу формування їх світогляду але й як основу їх моральної поведінки.

У процесі вивчення курсу важливо зосередити увагу на *засвоєнні знань* із таких питань: виникнення та історичний розвиток етики, різноманіття історичних течій світової етичної думки: етика стародавнього Сходу, етична думка античності, доби середньовіччя, доби Ренесансу, етична думка німецької класичної філософії, етична думка провідних течій сучасної філософії а також розвиток етичної думки в Україні, вміння працювати і тлумачити першоджерела як найкращі надбання розвитку етичних вчень, проаналізувати становлення предмету етики як навчальної дисципліни гуманітарно-світоглядного спрямування, яка дає не тільки знання, але формує високі моральні цінності і норми студента, спрямовані на їх реалізацію у дійсність.

Під час семінарських занять, самостійної і науково-дослідної роботи студенти *набувають таких умінь та навичок:*

Вміння об’єктивно й неупереджено аналізувати першоджерела, в яких містяться основи етичних знань.

Свідомо і самостійно визначати справжні етичні цінності та норми моралі та спрямовувати їх на реалізацію в життя.

Зрозуміти сутність високої моралі та етичних цінностей в контексті кризи сучасного людства та глобалізації.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 90 год., із них 18 год. – лекції, 18 год. – семінарські заняття, 4 год. – індивідуальна робота, 45 год. – самостійна робота, 5 год. – модульний контроль.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

“ЕТИКА”

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Предмет: історія виникнення етичних вчень

Курс: Підготовка Бакалаврів	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: 2,5</p> <p>Змістові модулі: 2 Загальний обсяг год.: 90 год.</p>	<p>Галузь знань: 0203 «Гуманітарні науки»</p> <p>Напрямок підготовки: 6020301 «філософія»</p> <p>ОКР «Бакалавр»</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 2 Семестр: 3</p> <p>Аудиторні заняття – 40 год. З них: Лекції – 18 год. Семінарські заняття – 18 год. Індивідуальна робота – 4 год. Модульний контроль – 5 год.</p> <p>Самостійна робота – 45 год. Вид підсумкового контролю – залік</p>
<p>Зміст навчального матеріалу структурований по 2-х змістових модулях:</p> <p>Модуль 1 Модуль 2</p>		<p>Вид контролю: залік А/В/С/DE/FX/F за шкалою ECTS в національній системі оцінювання</p>

II. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ

№	Назви теоретичних розділів	Кількість годин, відведених на:					
		Аудиторні	Лекції	Семінарські	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль
<i>Змістовий модуль I:</i> Історія становлення і розвитку етичних норм в контексті світової етичної думки							
1.	Предмет, структура та завдання курсу етики	4	2	2		5	
2.	Історія розвитку етичної думки стародавнього Сходу	4	2	2		5	
3.	Історія етичної думки античного світу	5	2	2	1	5	
4.	Етична думка Середньовіччя та доби Ренесансу	5	2	2	1	5	2
<i>Змістовий модуль II: Розвиток етичної думки в Україні</i>							
5	Етична думка доби Нового часу	4	2	2		5	
6	Етична думка в контексті німецької класичної філософії	4	2	2		5	
7	Моральні цінності людини в сучасних філософських течіях	4	2	2		5	
8.	Основні етапи розвитку української етичної думки	10	4	4	2	10	3
Разом за навчальним планом: 90		40	18	18	4	45	5

ІІІ. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

Історія становлення і розвитку етичних норм в контексті світової етичної думки

Лекція 1.

Предмет, структура та завдання курсу етики

(2 год.).

Походження і значення термінів “етика” і “мораль”. Функції моралі. Етика в системі філософських наук. Етика і релігія. Етика і моральне богослов'я.

Предмет і завдання етики. Методологія курсу. Суб'єкт, предмет та об'єкт етики.

Рекомендована література:

1. Адорно Т. Проблемы философии морали. – М., 2000.
2. Гусейнов А., Ирритц Г. Краткая история этики. – М., 1987.
3. Малахов В. Етика. – К., 1996.
4. Гусейнов А., Апресян Р. Этика. – М., 1998.
5. Етика / Під ред. Т. Аболіної. – К., 1994.
6. Зеленкова И., Беляева С. Этика. – Минск, 1997.
7. Зеленкова И. Этика: тексты, комментарии, иллюстрации. – Минск, 2001.
8. Иванов В. История этики средних веков. – Л., 1989.
9. Лук М. Етичні ідеї в філософії України другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. – К., 1993.
10. Сінькевич О. Етика. Курс лекцій. – Л., 1999.
11. Степаненко В.Ф. Етика в проблемних і аналітичних задачах. Навч. посібник. – К., 1998.
12. Принципи морального життя. – Л., 1997.
13. Християнська етика. Навчально-методичний посібник. – Л., 1998.
14. Шостек А. Бесіди з етики. – Л., 1999.
15. Войтыла К. Основы этики // Вопросы философии. – 1991. – № 1.

Лекція 2.

Історія розвитку етичної думки стародавнього Сходу

(2 год.)

Головні етичні програми стародавнього Китаю: Даосизм як пошук індивідуального шляху та етика вседіяння. Конфуціанство як етика людської самовдосконалення.

Категоріальна основа китайської етики. Категорія доречності як єдність теорії та ритуалу. Категорія благодаті як єдність магичної сили та морального

імперативу. Категорія «шляху» як синергія неба та людини в контексті абсолюту. Китайська гуманність як любов до людей і гармонії світу.

Особливості етики стародавньої Індії. Категорія цінності блага і мети в етичній думці стародавньої Індії. Кордони етичного в етичній думці стародавньої Індії. Оцінка: «зовнішня» і «внутрішня».

Стародавня етична дидактика. Головні моральні чесноти та їх характеристика у брахманській та буддійській етичних традиціях. Характеристика моральних чеснот у контексті стародавніх індійських етичних традицій: правдивість; цнотливість; безкорисливість; терпіння; мужність.

Рекомендована література:

1. Гусейнов А. А. История этической мысли. – М., 2003
2. Караптьянц А. М. Первоначальный смысл основных конфуцианских категорий. – М. 1982
3. Померанцев Л. Е. Позднее даосы о природе, обществе, искусстве. – М. 1979
4. Смысл основных конфуцианских категорий// конфуцианство в Китае: проблемы теории практики. – М., 1982
5. Чжан Бодуань Главы о прозрении истины.// Пер. Е. А. Тармаев. – СПб., 1994

Лекція 3.

Історія етичної думки античного світу.

(2 год.)

Моральний канон античності в текстах старогрецької культури. Поеми Гомера «Одисей» та «Іліада» про моральну сутність героя античності як ідеальної людини. Безсмертя античного героя в контексті трьох моральних чеснот: мужності, слави та честі.

Сім античних мудреців про мораль як форму етичних імперативів. Основні моральні чесноти мудреця: особиста досконалість, інтелектуальний розвиток та душевний спокій. Мудрість духовний феномен.

Етичні вчення в ранній грецькій філософії. Етичне вчення Геракліта як ідея наслідування вагомих етичних цінностей. Етичне вчення Піфагора та піфагорійців про зв'язок математики з моральним чеснотами. Етичне вчення Демократа про моральні чесноти та шляхи їх досягнення.

Сутність етичного вчення Сократа. Мудрість як вища моральна чеснота в житті та філософському вченні Сократа. Моральний шлях Сократа як житті в істині.

Етичні погляди Платона та Аристотеля. Індивідуальна етика Платона як етика самовдосконалості і саморозвитку. Категорія «справедливості» в контексті соціальних поглядів Платона. Предмет та завдання етики у філософських поглядах Аристотеля. Аристотель про основні етичні категорії: справедливість, дружба, щастя. Характеристика основних етичних ідей в працях Аристотеля: «Нікомахова етика», «Евдомова етика», «Велика етика».

Етичне вчення епікурейців. Етична концепція про потреби: природні та необхідні, та неприродні і не необхідні. Етичне вчення про дружбу. Етичне вчення стоїків про чесноти: мудрість, мужність, справедливість, поміркованість. Мудрець як втілення всіх чеснот.

Рекомендована література:

1. Аристотель. Большая этика. – Собр соч в 4-х т. – М.: 1983. – Т. 4. – с.295-375
2. Аристотель Нікомахова етика. – К.: 2002
3. Гомер. Ілліада. – М., 2000
4. Гусейнов А., Ирритц Г. Краткая история этики. – М., 1987
5. Гусейнов А. А. Античная этика. – М., 2002
6. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – М., 1986
7. Зеленкова И. Этика: тексты, комментарии, иллюстрации. – Минск, 2001.
8. Иванов В. История этики средних веков. – Л., 1989.
9. Лосев А. Ф. Гомер. М., 1960
10. Платон Апология Сократа. – М.: 1989

Лекція 4.

Етична думка Середньовіччя та доби Ренесансу

(2 год.)

Формування християнської моральної доктрини в контексті десяти заповідей Божих. Нагірна проповідь Ісуса Христа з дев'ятьма заповідями блаженства та їх значення для формування християнських чеснот. Характеристика основних моральних чеснот християнства: смиренність, каяття, милосердя, правдолюбство, чистота думок та вчинків, миролюбство, мужність у відстоюванні правди та справедливості.

Основні ідеї роботи Августина Аврелія «Сповідь». Проблема добра та зла, свобода вибору людини в релігійно-філософській концепції Августина Аврелія. Гріх та його сутність, шляхи подолання гріха.

Головні ідеї праці Томи Аквінського «Сумма теології». Тома Аквінський про свободу вибору людини. Етична категорія «щастя» в контексті релігійно-філософського дискурсу Томи Аквінського. Гуманізм як основний принцип доби Відродження. Честь і гідність людини в контексті гуманізму. Етичний контекст репутації людини.

Загальна характеристика поглядів Дж. Бруно. Дж. Бруно про любов та її значення в моральному розвитку людини. Поняття про любов чуттєву та любов божественну.

Концепція любові в «Божественній комедії» Данте. Сутність пекла та раю у формуванні моралі в контексті «Божественної комедії» Данте.

Рекомендована література:

1. Антонов М. Этика живого христианства// Наш современник. – 1990. -- №12
2. Баткин Л. М. Итальянские гуманисты: стиль жизни, стиль мышления. – М., 1978
3. Данте А. Божественная комедия. – М., 1967
4. Вебер М. Протестанська етика і дух капіталізму. – К., 1994
5. Святий Августин Аврелій. Сповідь. – К., 1997
6. Аквинський Фома Сумма теології. – М., 2002.
7. Головащенко С. Історія християнства. – К., 1999
8. Ле Гофф Ж. Цивілізація Середньовікового Запада. – М., 1992
9. Моисеев М. М. Мир ХХІ века и христианская традиция// Вопросы философии. – 1993. - №9.
10. Православная духовность. – М., 1998
11. Тейяр де Шарден П. Фенеман человека. – М., 1987

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Розвиток української етичної думки

Лекція 5.

Етичні вчення доби Нового часу.

(2 год.)

Етична концепція Декарта. Місце і значення етики в контексті філософського знання. Основні правила моралі в етичній концепції Декарта: рішучість, твердість, поміркованість, толерантність, розсудливість. Моральні чесноти та їх роль у формуванні особистої моралі людини.

Етичні вчення Спінози. Головні ідеї «Етики» Спінози. Вчення Спінози про благо як вищу мету буття та про шляхи його досягнення. Спіноза про моральні чесноти (мужність, великодушність) та їх значення у формуванні моральності людини. Концепція добра і зла в етичних поглядах Спінози. Поняття про свободу людини як різновид природної необхідності.

Етичне вчення Локка. Роль свідомих дій людини у формуванні його моральності. Етичне вчення Локка про закони: божественні закони, закони громадські та природні закони.

Рекомендована література:

1. Декарт Р. Страсти души. – собр соч в 2-х т. – М: 1989. – Т. 1. – 481-583
2. Спиноза Б. Этика, доказанная в геометрическом порядке и разделенная на пять частей. – М.: 2008

Лекція 6.

Етична думка в контексті німецької класичної філософії.

(2 год.)

Етичне вчення І. Канта. Категоричний імператив Канта та його сутність. Етичне вчення Канта про обов'язок: обов'язок по відношенню до себе і обов'язок по відношенню до інших. Категорія свободи в етичній концепції І. Канта. Можливість свободи: негативна та позитивна свобода.

Етична концепція Гегеля. Феномен моралі в контексті розвитку об'єктивного духу. Етична концепція свободи. Діалектика свободи в контексті абстрактної свободи та внутрішньої свободи. Свобода та відповідальність. Проблема добра та зла в етичній концепції Гегеля.

Етичні погляди Л. Фейєрбаха. Щастя як основний моральний принцип життя людини, як прояв єдності «я» і «ти». Мораль як сфера вільного самовизначення людини по відношенню до щастя та самодіяльності. Концепція добра і зла в етичних поглядах Фейєрбаха.

Рекомендована література:

1. Гегель Энциклопедия философских наук. – Собр соч в 3-х Т. 3. – М.:1977. – с. 468-480
2. Кант И. Основы метафизики нравственности. – Собр соч в 6-ти т. – М. 1965. – т. 4 ч.1. – с. 228-289
3. Лазарев В. В. Этическая мысль в германии и России: Кант-Гегель-Владимир Соловьев. – М.: 1991
4. Фейербах Л. Противоречие веры и любви. – Избр филос произв. в 2-х т. – Т. 2. – М.: 1959. – с. 284-307
5. Фейербах Л. Эвдомонизм. Избр филос произв. в 2-х т. – Т. 1. – М.: 1959. – с.

Лекція 7.

Моральні цінності людини в контексті сучасних філософських течій.

(2 год.)

Етична думка в контексті екзистенційної філософії. Формування моральних якостей людини в контексті міжсуб'єктної взаємодії та дихотомії: «близький-далекий», «свій-чужий». Дегуманізація спілкування в контексті відчуження людини від своєї самості і перетворення в «людину-функціонера», «людину-ролевіка». Спілкування як найвища розкіш (Екзюпері) та як «пекло» (Ж.-П. Сартр). Вплив негативних та позитивних якостей на процес спілкування. Свобода як етична категорія у філософських роздумах представників екзистенційної філософії. Свобода як відповідальність.

З Фройд про зв'язок психоаналізу з мораллю. Мораль Фрейда в контексті Едіпового комплексу. Формування моральної свідомості людини в контексті основних категорій теорії Фрейда: «Я», «Воно», «над-Я». Вчення К. Юнга про мораль. Феномен колективно несвідомого та його вплив на

формування моралі. Поняття про архетипи. Вплив архетипів на формування моральної свідомості людини. Е. Фром про два основні напрями в житті людини: бути чи мати?

Рекомендована література:

1. Бердяев Н. Самопознание. – М.:1989
2. Рікер П. Толерантність, нетолерантність, неприйнятне // Рікер П. Навколо політики. – К., 1995. – С. 313-332
3. Сартр Ж.П. Екзистенціалізм – это гуманізм // Сумерки богів. – М.,1989.
4. Фрейд З. По ту сторону принципаудовольствія // Фрейд З. Психологія бессознательного: Сб. произведений. – М.,1989.
5. Фромм Э. Анатомія челоуеческой деструктивності. – М.,1994.
6. Фромм Э. Бегство от свободы. – М.,1990.
7. Хайдеггер М. Бытие и время. – М., 1997. – С. 267-301.
8. Швейцер А. Благоговение перед жизнью. – М., 1992.
9. Шестов Л. Афины и Иерусалим. – М. 2007
10. Юнг К.Г. Проблемы души нашего времени. – М.,1994.
11. Ясперс К. Ницше и христианство. – М.,1995

Лекція 8

Основні етапи розвитку української етичної думки(4 год.)

Етична думка доби Київської Русі. «Ярославова правда» та «Руська правда» про основні моральні норми доби Київської Русі. «Києво-Печерський Патерик» про мораль святої людини як вищий тип моральності.

Етична думка доби українського бароко. Києво-Могилянська академія як приклад поєднання високої освіти та моралі. Магдебурзьке право та його вплив на розвиток високої моралі в містах. Етичне вчення Г. Сковороди в контексті категорій «сєнс буття» та «щастя».

Кирило-Мефодіївське товариство в контексті української національної ідеї, побудованої на засаді високої моралі. Д. Чижевський про український національний характер та його моральні складові.

Основні етапи розвитку етичної думки України в ХХ ст. Етична думка в Україні та сучасність.

Рекомендована література:

1. Брайчевський М. В. Утвердження християнства на Русі. – К., 1998
2. Драч І. Ф., Кримський С. Б., Попович М. В. Григорій Сковорода. – К., 1984
3. Златоструй. Древняя Русь X-XII в. – М., 1990
4. Ковальчук Н. Д. Символічний лад української культури. – К., 2002
5. Ковальчук Н. Д. Символічні структури етнокультурного процесу в Україні. – К., 2012
6. Костомаров М. Закон Божий «Книга буття українського народу». – К., 1991

7. Лук М.І. Етичні ідеї в філософії України другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. – К., 1993.
8. Патерик Києво-Печерський. – К., 1998
9. Прокопович Ф. Суть, походження та види почуттів. – К., 2000.
Шептицький А. Твори (морально-пасторальні). – Л., 1993
10. Сковорода Г. С. Боротьба архистратига Михаїла з Сатаною про це: легко бути добрим// Сковорода Г. С. Твори у 2 т. – К., 1994
11. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992
12. Шлемкевич М. Загублена українська людина. – К., 1992

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ “ЕТИКА”

Разом: 90 год.: лекції – 18 год., семінарські заняття – 18 год., індивідуальна робота – 4 год.,
самостійна робота – 45 год., модульний контроль – 5 год.

Модулі	Змістовий модуль I				Змістовий модуль II			
Назва модуля	Історія становлення і розвитку етичних норм в контексті світової етичної думки				Розвиток етичної думки в Україні			
К-сть балів за модуль	25 балів				25 балів			
Лекції №	1	2	3	4	5	6	7	8
Дати, тижні	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Теми лекцій	Предмет, структура та завдання курсу етики	Історія розвитку етичної думки стародавнього Сходу	Історія етичної думки античного світу	Етична думка античного світу та доби Ренесансу	Етична думка доби Нового часу	Етична думка в контексті німецької класичної філософії	Моральні цінності людини в сучасних філософських течіях	Основні етапи розвитку української етичної думки
Присутність на лекціях	1	1	1	1	1	1	1	1
Теми семінарських занять	Предмет, структура та завдання курсу етики	Історія розвитку етичної думки стародавнього Сходу	Історія етичної думки античного світу	Етична думка античного світу та доби Ренесансу	Етична думка доби нового часу	Етична думка в контексті німецької класичної філософії	Моральні цінності людини в сучасних філософських течіях	Основні етапи розвитку української етичної думки
Бали за присутність на семінарі	1	1	1	1	1	1	1	1
Бали за семінар	10	10	10	10	10	10	10	10
Бали за самостійну роботу	5	5	5	5	5	5	5	5
ІНДЗ	10							
Опрацювання фах. джерел	10	10	10	10	10	10	10	10
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)				Модульна контрольна робота 1 (25 балів)			
Підсумковий контроль	Залік							

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1:

Предмет, структура та завдання курсу етики

Функції моралі.

1. Етика в системі філософських наук.
2. Походження і значення термінів “етика” і “мораль”.
3. Предмет і завдання етики. Методологія курсу. Суб’єкт, предмет та об’єкт етики.

Семінарське заняття 2:

Історія розвитку етичної думки стародавнього Сходу

1. Головні етичні програми стародавнього Китаю: даосизм та конфуціанство.
2. Категоріальна основа китайської етики.
3. Особливості етики стародавньої Індії.
4. Головні моральні чесноти та їх характеристика у брахманській та буддистській етичних традиціях.

Семінарське заняття 3:

Історія етичної думки античного світу

1. Моральний канон античності в текстах старогрецької культури.
2. Поеми Гомера про моральну сутність героя античності як ідеальної людини.
3. Сім античних мудреців про мораль як форму імперативів.
4. Етичні вчення в ранній грецькій філософії (Геракліт, Демокрит, піфагорійці).
5. Сутність етичного вчення Сократа Платона та Аристотеля.
6. Етичне вчення стоїків та епікурейців.

Семінарське заняття 4:

Етична думка Середньовіччя та доби Ренесансу

1. Формування християнської моральної доктрини в контексті десяти заповідей божих та Нагірної проповіді Ісуса Христа.
2. Етичні погляди Августина Аврелія.
3. Етичне вчення Томи Аквінського в контексті християнської моралі.
4. Етична думка доби Ренесансу. Етичні погляди Дж. Бруно.
5. Основні етичні категорії доби Ренесансу в контексті роботи Данте «Божественна комедія».

**Семінарське заняття 5:
Етичні вчення доби нового часу.**

1. Етична концепція Р. Декарта.
2. Головні ідеї «Етики» Б. Спінози.
3. Головні Ідеї етичного вчення Т. Гоббса.

**Семінарське заняття 6:
Етична думка в контексті німецької класичної філософії.**

1. Етичне вчення І. Канта. Категоричний імператив Канта та його сутність.
2. Етична концепція Г. Гегеля.
3. Етичні погляди Л. Фейербаха.

**Семінарське заняття 7:
Моральні цінності людини в контексті сучасних філософських течій.**

1. Етична думка в контексті екзистенційної філософії (Ж.-П. Сартр, А. Камю, М. Бердяєв, Л. Шестов, М. Гайдеггер)
2. Етична думка в контексті психоаналізу (З. Фрейд, Е. Фромм, К. Юнг)

**Семінарське заняття 8:
Основні етапи розвитку української етичної думки**

1. Етична думка доби Київської Русі
2. Розвиток етики в контексті українського бароко.
3. Етичне вчення Г. Сковороди.
4. Кирило-Мефодіївське товариство про розвиток української національної ідеї в моральному вимірі.
5. Д. Чижевський про український національний характер.

ТЕМАТИКА МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Модульна контрольна робота №1

Тема: Історія становлення і розвитку етичних норм в контексті світової етичної думки

1. Походження і значення термінів “етика” і “мораль”
2. Предмет та завдання науки етика
3. Етична концепція даосизму
4. Дзен-буддизм та його основні етичні настанови
5. Конфуціанство в контексті сучасної етичної думки
6. Феномен героя в контексті античної концепції рока
7. Моральні основи життя та смерті Сократа
8. Основні риси моральної теорії епікурейців та стоїків
9. Аристотель як батько етики
10. Декалог та його значення для розвитку християнської моралі
11. Вплив нагорної проповіді Ісуса Христа на розвиток християнської моралі
12. Вчення Августина блаженного про гріх
13. Основи моральної доктрини Томи Аквінського
14. Основні моральні виміри етики доби Відродження
15. Любов як моральна чеснота в контексті Данте «Божественна комедія»
16. Вплив естетичної думки доби Відродження на формування моральних якостей людини
17. Етичне вчення Декарта
18. Етичне вчення Спінози
19. Етичне вчення Гоббса Канта
20. Основи моральні категорії в етичній концепції Гегеля
21. Евдемонізм Фейєрбаха та його основні складові
22. Проблема свободи і відповідальності в екзистенційній філософії
23. Проблемне питання спілкування в контексті екзистенційної філософії

Модульна контрольна робота №2

Тема: Розвиток української етичної думки

1. Етична думка доби Київської Русі. Ярославова правда та Руська правда про основні моральні норми доби Київської Русі.
2. Києво-Печерський Патерик про мораль святої людини як вищий тип моральності.
3. Українське бароко про етичний ідеал героя. Б. Хмельницький як втілення ідеалу українського лицаря.
4. Моральні колізії в контексті постаті І. Мазепи
5. Етична концепція Г. Сковороди
6. Архетип етичної цінності вільної особистості в контексті культури українського бароко
7. Кирило-Мефодіївське товариство та його основні ідеї про майбутнє України

8. Класики української літератури Т. Шевченко Л. Українка та І. Франко про моральні виміри українського життя
9. Сучасний розвиток української етичної думки
10. Розвиток української етичної думки в контексті ХХ ст.

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота, консультації, виконання домашніх завдань за темами:

Методичні поради та пояснення до виконання самостійної роботи

З метою поглиблення, узагальнення та закріплення знань, що їх отримують студенти в процесі вивчення «Етики», розроблений комплекс індивідуальних завдань відповідно до змісту та навчально-тематичного плану курсу.

Смисловою детермінантою даного комплексу є націленість студентів на творчість та креативний підхід до осмислення матеріалу (власні думки, міркування, вміння робити висновки тощо).

Завдання представлені у вигляді запитань для самоперевірки знань, питань для дискусій, рефератів. Презентація виконаних завдань відбувається на семінарських заняттях. Форми презентації різноманітні: тези, резюме, стислі та розгорнуті письмові та усні відповіді, етюди-есе, реферати тощо. Найвищим балом оцінюється правильність (рівень знань), теоретичність, доказовість, аргументованість та логічність; а також оригінальність, нестандартність та неординарність мислення у рішенні завдань, що допускають альтернативний та плюралістичний підходи. Враховується також естетичний компонент (оформлення). Завдання систематизуються в окремому зошиті або папці. Можуть бути виконані як всі завдання до теми, так і окремо взяті.

Творчій самореалізації студентів як виявлення їх індивідуальних уподобань та інтересів в галузі теорії та історії етики сприяє широкий спектр тематичної розробки рефератів (макс. один реферат; макс. балів - 9).

Орієнтовна тематика рефератів:

1. Антична етика
2. Епікурейський ідеал щастя.
3. Кінізм і цинізм
4. Християнська етика Середньовіччя.
5. Містицизм в етиці Середньовіччя.
6. Буддизм, християнство і іслам про людину і сенс її життя
7. Гуманізм епохи Відродження
8. Етика Нового часу
9. Ідеал щастя в західноєвропейській етиці
10. Проблеми людини в етиці ХХ століття.

11. Етика персоналізму
12. Етика екзистенціалізму.
13. Проблеми етики у фрейдизмі і неофрейдизмі
14. Мораль часів античності: Давня Греція і Давній Рим
15. Мораль релігійна і світська – епоха Середньовіччя.
16. Кодекс лицарської честі – реалізм чи романтизм?
17. Мораль епохи Реформації
18. Бюргерський моральний зразок і його еволюція
19. Евтаназія в релігійній свідомості: милосердя чи смертний гріх?
20. Моральні аспекти смертної кари.
21. Моральні проблеми евтаназії: гуманність і лікарський обов'язок
22. Етичні проблеми трансплантації органів
23. Лікарська таємниця і лікарська етика
24. Етичні проблеми генної інженерії і клонування

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль та теми курсу для спеціальностей:	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
<i>Змістовий модуль I: Історія становлення і розвитку етичних норм в контексті світової етичної думки</i>			
1. Предмет структура та завдання курсу етика (5 год.)	Семінарське заняття	5	1-2 тиждень
2. Історія розвитку етики стародавнього Сходу (5 год.)	Семінарське заняття	5	3-4 тиждень
3. Історії етичної думки античності (5 год.)	Семінарське заняття	5	5-6 тиждень
4. Етична думка середньовіччя та доби Ренесансу (5 год.)	Семінарське заняття,	5	7-8 тиждень
<i>Змістовий модуль II: історія української етичної думки</i>			
5. Етична думка доби нового часу (5 год.)	Семінарське заняття,	5	9-10 тиждень
6. Етична думка в контексті німецької класичної філософії (5 год.)	Семінарське заняття,	5	10-11 тиждень
7. Моральні цінності в контексті сучасних етичних вчень (5 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль	5	11-12 тиждень

8. Основні етапи розвитку української етичної думки (10 год.)	Семінарське заняття, модульний контроль,	5	12-13 тиждень
Разом 45 год.		40	

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОПРАЦЮВАННЯ СТУДЕНТАМИ
ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ЕТИКИ
(ЗАМІСТЬ РЕФЕРАТІВ)**

З метою набуття студентами навичок опрацювання фахових видань (у т. ч. джерельної бази) даної дисципліни замість написання звичних рефератів, які часто не містять ознак самостійності, ми пропонуємо студентам виконувати пошук, збір та систематизацію інформації, згідно заданої теми.

До таких джерел належать, наприклад, фундаментальний корпус праць з історії як світової етичної думки так і української. Наприклад, Аристотель «Нікомахова етика», Кант «Критика чистого розуму», Г. Сковорода «Сад божественних пісень» тощо.

Студенти підбирають матеріали з обраної теми, опрацьовують також вказану викладачем літературу до теми. Опрацювання джерел має бути виконано самостійно, містити аналіз проблеми, особисті думки автора, висновки, які він зробив на основі опрацьованого матеріалу. Результати роботи повідомляються студентом на семінарських, індивідуальних та інших заняттях.

Робота повинна містити:

1. Повний бібліографічний опис джерела (автор, назва, рік, місце видання, кількість стор., наявність ілюстрацій та ін. бібліографічні дані; Інтернет ресурси та ін.).
2. Бажано показати: історію написання, знахідки чи видання праці; відомості про її автора (його погляди, полеміку чи інші особливості).
3. Перелік проблем, які ця праця ставить або вирішує (короткий опис з цитатами або тезами).
4. Пояснення маловідомих або іноземних слів та термінів, які студент шукає самостійно (можливе укладання словника, покажчика, карт, ілюстрацій та ін.).
5. Для рідкісних, маловідомих, особливо значимих джерел додається електронна версія (повний текст для електронної бібліотеки кафедри).
6. Робота може бути виконана також у вигляді електронної презентації в PowerPoint на задану тему.
7. Електронні презентації повинні бути виконані українською мовою, містити, крім описового (обов'язково структурованого) матеріалу, ілюстративний ряд, який допомагає розкрити сутність піднятих проблем. Ілюстрації мають бути підписані.

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА

ІНДЗ виконується з метою самостійного вивчення програмного матеріалу з курсу релігієзнавства.

Оформлюється ІНДЗ у вигляді письмової роботи, яка не повинна перевищувати 7-10 сторінок комп'ютерного тексту (плюс ілюстрації, схеми та ін. зображувальний ряд) або у вигляді доповіді в програмі PowerPoint. Про результати ІНДЗ студент доповідає на семінарі або у представляє їх у вигляді тематичної презентації (близько 20-25 слайдів). Максимальна оцінка за ІНДЗ складає 30 балів.

Орієнтовна структура ІНДЗ: титульна сторінка, план (зміст) роботи із зазначенням сторінок, вступ, виклад основного матеріалу (можливе структурування у вигляді розділів чи підрозділів), висновки, список використаних джерел. Те саме вказується в електронній презентації.

Студенти можуть виконати запропоновані нижче теми ІНДЗ, або за узгодженням з викладачем взяти інші теми, які їх цікавлять. Головна вимога до обрання і виконання теми – це обґрунтованість позиції, самостійність дослідження, логічність викладу. Для цього студенти повинні розширити джерельну базу, обґрунтувати актуальність обраної теми, вміти обґрунтувати власну позицію та робити відповідні висновки.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ІНДЗ З КУРСУ «ЕТИКА»

1. “Слово про закон і благодать”: філософсько-етичний аналіз
2. Десять заповідей: моральний аспект
3. Евтаназія: за і проти в етичному контексті
4. Етична доктрина буддизму
5. Класифікація етичних категорій Фомаю Аквінським
6. Концепція “сродної праці” Г. Сковороди
7. Морально-етичні засади діяльності братського руху в Україні
8. Причини моральної кризи сучасного світу
9. Проблема гріха у творчості Августина.
10. Протестантська етика і мораль: суть і значення
11. Смертна кара: за і проти в контексті етики
12. Архетип етичної цінності вільної особистості в контексті української культури
13. Архетип кордоцентризму в контексті української культури
14. Категоричний імператив І. Канта та його основні характеристики
15. Етичне вчення Гегеля в контексті феномену практичного розуму.
16. Евдемонізм Фейєрбаха як основа його етичної концепції.
17. Єдність життя та смерті в духовному шляху Сократа.
18. Значення етичного вчення епікурейців та стоїків для розвитку європейської етичної думки.

19. Етичні вчення Декарта
20. М. Бердяєв про духовний розвиток людини
21. Ж. П. Сартр про свободу та відповідальність
22. Християнська філософія Л. Шестова в контексті розбудови основних етичних категорій
23. Фрідріх Ніцше про етику і мораль.
24. Християнство та іслам: спільність та відмінність етичних концепцій
25. Християнська концепція свободи (за Августином)
26. Шляхи - виходу з духовно моральної кризи в контексті глобалізації.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ІНДЗ

№	Критерії оцінювання ІНДЗ	Максимальна к-сть балів
1.	Обґрунтування мети та завдання, актуальності, наукової новизни та методів дослідження	5 балів
2.	Логічність побудови і структури роботи. Аналіз сучасного стану дослідженості проблеми, критичний аналіз змісту та концептуальних засад джерельної бази.	7 балів
3.	Відстеження закономірностей, тенденцій та перспектив розвитку досліджуваних явищ.	8 балів
4.	Обґрунтованість особистої думки, вмотивованість висновків роботи та перспектив вирішення даної наукової проблеми.	5 балів
5.	Відповідність вимогам щодо оформлення наукової роботи: титульна сторінка, План, вступ, виклад за планом, висновки, наявні додатки (схеми, ілюстрації тощо), список використаних джерел.	5 балів
	РАЗОМ:	30 балів

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	26–30	Відмінно
Достатній	21–25	Добре
Середній	16–20	Задовільно
Низький	0-15	Незадовільно

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ІНДЗ
Зразок оформлення титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Б.Д. ГРІНЧЕНКА

Інститут суспільства

Кафедра філософії

Індивідуальне науково-дослідне завдання
з курсу «Етика»

на тему:
ЕТИКА МІЖКОНФЕСІЙНИХ СТОСУНКІВ
В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО І
ПОЛІКОНФЕСІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

студентки Інституту суспільства
Групи ФА 1/07
Петренко Вероніки Іванівни

Науковий керівник –
д.ф.н., професор Ковальчук Н.Д.

Київ – 2014

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

Методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, бліц-опитування, залік.

Методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, опрацювання джерельної бази, індивідуальне науково-дослідне завдання.

Методи самоконтролю.

1. Антична етика
2. Епікурейський ідеал щастя.
3. Кінізм і цинізм
4. Християнська етика Середньовіччя.
5. Містицизм в етиці Середньовіччя.
6. Буддизм, християнство і іслам про людину і сенс її життя
7. Гуманізм епохи Відродження
8. Етика Нового часу
9. Ідеал щастя в західноєвропейській етиці
10. Проблеми людини в етиці ХХ століття.
11. Етика персоналізму
12. Етика екзистенціалізму.
13. Проблеми етики у фрейдизмі і неофрейдизмі
14. Мораль часів античності: Давня Греція і Давній Рим
15. Мораль релігійна і світська – епоха Середньовіччя.
16. Кодекс лицарської честі – реалізм чи романтизм?
17. Мораль епохи Реформації
18. Бюргерський моральний зразок і його еволюція
19. Евтаназія в релігійній свідомості: милосердя чи смертний гріх?
20. Моральні аспекти смертної кари.
21. Моральні проблеми евтаназії: гуманність і лікарський обов'язок
22. Етичні проблеми трансплантації органів
23. Лікарська таємниця і лікарська етика
24. Етичні проблеми генної інженерії і клонування

Контроль знань

Навчальні досягнення студентів із дисципліни “Етика” оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено обов’язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (розділ IV), де зазначено види контролю.

Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Табл. 8.1. Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю для студентів ДЕННОЇ форми навчання:

№	Вид діяльності	макс. к-сть балів за од.	к-сть од. до розр.	Всього
1.	Відвідування лекцій	1	8	8
2.	Відвідування семінарських занять	1	8	8
4.	Відповідь на семінарському занятті якщо студент отримує бали на кожному семінарі	10	8	80
6.	ІНДЗ	30	1	30
7	Опрацювання фахових видань	10	8	80
8.	Виконання завдань з самостійної роботи	5	8	40
9.	Модульна контрольна робота	25	2	50
	Підсумковий рейтинговий бал			296
	Коефіцієнт перерахунку			296:100= 2,96

Таблиця 8.2. Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1–34	“незадовільно” (з обов’язковим повторним курсом)	F

35–59	“незадовільно” (з можливістю повторного складання)	FX
60–74	“задовільно”	ED
75–89	“добре”	CB
90–100	“відмінно”	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів та магістрантів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки “відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно”, подано у табл. 8.3.

Таблиця 8.3
Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень бакалаврів

Оцінка	Критерії оцінювання
“відмінно”	ставиться за повні та ґрунтовні знання матеріалу в повному обсязі, за знання основної та додаткової літератури; за розуміння і творче використання набутих знань та умінь.
“добре”	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
“задовільно”	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання, поверхову обізнаність із основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; відповідь студента містить істотні помилки, проте він здатен виявити та проаналізувати їх з допомогою викладача
“незадовільно”	ставиться студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється лише загальним уявленням про предмет вивчення. Таким чином, оцінка “незадовільно” ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну науково-дослідну роботу, модульну контрольну роботу.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг виконання;
- якість виконання навчальних завдань;
- самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

ІХ. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- навчальні посібники, хрестоматія, авторські монографії;
- електронна бібліотека кафедри філософії;
- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- практичні завдання для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- засоби підсумкового контролю.

X. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Малахов В. Етика. Курс лекцій.-К.,2006.
2. Тофтул М.Г. Етика: Навчальний посібник. – К.: «Академія», 2005. – 416 с
3. Юрій М. Етика: Підручник. – К: Дакор, 2006. – 320 с.
4. Етика: Навчальний посібник /В.О. Лозовий, М.І. Панов, О.А. Стасевська.- К.,2002.
5. Зеленкова И.Л., Беляева Е.В. Этика: Учебное пособие и практикум.- Минск., 2000.
6. Золотухина - Аболина Е.В. Этика. Учебник для вузов.- Ростов н/Дону.- 1998.
7. Мовчан В.С. Історія і теорія етики. Курс лекцій: Навчальний посібник.- Дрогобич, 2003
8. Степаненко В.Ф. Етика в проблемах і аналітичних задачах: Навчальний посібник.- К.,1998.
9. Гусейнов А.А., Апресян Р.Г. Этика.-М.,1998..
10. Этика. Учебник. / Под редакцией А.А. Гусейнова, Е.Л Дубко.- М.,1999.
11. Этика. Энциклопедический словарь / под ред. А.А. Гусейнова .- М.,2001.
12. Этика: Словарь афоризмов и изречений.- М.,1995.
13. Єрмоленко А.М. Комуникативна практична філософія. Підручник.- К.,1999

Додаткова

1. Аббаньяно Н. Мудрость философии. — Спб.: Алетейя, 1998.
2. Абеляр П. Этика или познай самого себя // Теологические трактаты. — М.: Прогресс—Гнозис, 1995.
3. Аболина Т. Г. Исторические судьбы нравственности: философский анализ нравственной культуры. — К.: Лыбидь, 1992.
4. Аврелий Марк. Наедине с собой. — Киев—Черкассы РИЦ «Реал», 1993.
5. Алексеев В. П. Становление человечества. — М.: Политиздат, 1984.
6. Алексеев С. С. Философия права. — М.: Норма, 1997.
7. Антология мировой философии: В 4-х т. — М.: Мысль, 1969.
8. Аристотель. Большая этика: Соч. в 4-х т. — М.: Мысль, 1983. — Т. 4.
9. Арістотель. Нікомахова етика. — К.: Аквілон-плюс, 2002.
10. Асмус В. Ф. Этика Канта // Кант И. Соч. в 6-ти т. — М.: Мысль, 1995. — Т. 4. Ч. 1.
11. Боргош Ю. Фома Аквинский. — М.: Мысль, 1975.
12. Борейко В. Е. Прорыв в экономическую этику. — К.: 2001.
13. Борхес Х. Л. Письмена Бога. — М.: Республика, 1992.
14. Ботавина Р. Н. Этика деловых отношений. — М.: Финансы и статистика, 2001.
15. Брагина Л. М. Итальянский гуманизм: этические учения XIV—XV. — М.: Высшая школа, 1977.
16. Brentano Ф. О происхождении нравственного познания. — СПб.: Алетейя, 2000.
17. Вагин И. Психология зла. — Санкт-Петербург—Москва—Харьков—Минск, 2001.
18. Валеев Д. Ж. Происхождение морали. — Саратов: Издательство Саратовского университета, 1981.
19. Валла Л. Об истинном и ложном благе; О свободе воли. — М.: Наука, 1989.
20. Введение в биоэтику. ~ М.: Прогресс-Традиция, 1998.
21. Вейс Ф. Нравственные основы жизни. — Минск: Юнацтва, 1994.
22. Винниченко В. Відродження нації: У 3-х т. — К., 1990.
23. Відродження // Історія світової культури. — К., 1994.
24. Вольтер Ф. Философские сочинения. — М.: Наука, 1988.
25. Герет Т.-М., Клоноскі Р.-Дж. Етика бізнесу. — К.: Основи, 1999.
26. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. — М.: Прогресс 1990 г.
27. Гольбах П. Избранные произведения: В 2-х т. — М.: Соцэкгиз, 1963.
28. Горський В. С. Історія української філософії. — К.: Наукова думка, 2001.
29. Грушевський М. На порозі нової України. — К., 1991.
30. Гуревич П. С. Этика Шопенгауэра. — М.: Знание, 1991.
31. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія. — К., 1999.
32. Гусейнов А. А. Ненасилие и перспективы общества // Философские науки — 1990. — № 11.
33. Гусейнов А. А., Апресян Р. Г. Этика. — М.: Гардарика, 1998.

34. Гусейнов А. А., Иррлитц Г. Краткая история этики. — М.: Мысль, 1987.
35. Гусев В. И. История западноевропейской философии
36. Дигесты Юстиниана. — М.: Наука, 1984.
37. Домбровский А. Сад Эпикура. — М.: Дет. лит., 1983.
38. Донцов Д. Дух нашей давнины. — Дрогобич, 1991.
39. Драгоманов М. Чудацькі думки про українську національну справу: Вибране. К., 1991.
40. Древнекитайская философия. — М.: Мысль, 1972.
41. Дробницкий О. Г. Понятие морали. — М.: Наука, 1974.
42. Дробницкий О. Г. Проблемы нравственности. — М.: Наука, 1977.
43. Етика: Навчальний посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2002.
44. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. — К.: Ліб-ра, 1999.
45. Єфіменко В. В. Культура середньовіччя. Культура Відродження // Історія світової культури К. 1994
46. Живая этика: Избранное. — М.: Республика, 1992.
47. Жувенель Б. де. Этика перераспределения // Институт национальной модели экономики. 1995.
48. Зеленкова И. Л., Беляева Е. В. Этика. — Минск: Тетра-Системс 1998.
49. Иванов В. Г. История этики древнего мира. — Л.: Издательство ЛГУ, 1980.
50. Ильенков З. В. Об идолах и идеалах. — М.: Политиздат, 1986.
51. Історія філософії України: Хрестоматія. — К.: Либідь, 1993.
52. Кант И. Метафизика нравов: Соч. в 6-ти т. — М.: Мысль, 1983 — I 4. - Ч. 2.
53. Кант И. Сочинения: В 6-ти т. — М., 1965. — Т. 4. — Ч. 2.
54. Козловский Л. Культура постмодернизма. - М, 1997.
55. Краткий словарь по этике. - М, 1980
56. Кропоткин П. А. Этика. — М.: Политиздат, 1991.
57. Кузнецова Г. В., Максимов Л. В. Природа моральных абсолютов. — М.: Наследие, 1996.
58. Лазртский Диоген. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. — М.: Мысль, 1979.
59. Малахов В. А. Этика. — К.: Либідь, 2000.
60. Мильнер-Иринин Я. А. Этика, или Принципы истинной человечности. — М.: Наука, 1999.
61. Мур Д. З. Принципы этики. — М.: Прогресе, 1984.
62. Мур Д. З. Природа моральной философии. — М.: Республика, 1999.
63. Некрасов А. И. Этика. — Харьков: Одиссей, 2003.
64. Ницше Ф. Злая мудрость. — М.: 1993
65. Ницше Ф. Поту сторону добра и зла. М. 1990
66. Попелова И. Этика. О исторической и современной проблематике нравственной теории. — М.: Прогресе, 1965.
67. Попов Б. Н. Взаимосвязь категорий счастья и смысла жизни. — М.: Наука, 1986.

68. Попов С. И. Кант и кантианство. — М.: Издательство МГУ, 1961.
Предмет и система этики. — Москва—София: Институт философии АН СССР; Институт философии БАН, 1973.
69. Преловская И. С. Нравственный выбор. — М.: Знание, 1982.
70. Прикладная этика и управление нравственным воспитанием. — Томск: Издательство Томского университета, 1980.
71. Проблема ценности в философии. — М.—Л.: Наука, 1966.
72. Прокофьев А. В. Об этическом смысле антитезы «мораль для человека» или «человек для морали» // Вопросы философии. — 1998. — № 6.
73. Прокофьев А. В. Фундаментальное этическое равенство и проблема социальной этики // Общественные науки и современность. — 2002. — № 2.
74. Прокофьев В. И. О совести. — М.: Московский рабочий, 1968.
75. Развитие этики: панорама идей // Вопросы философии. — 1984. — № 6.
76. Разин А. В. Сознание и нравственность: антропогенетическое единство // Вестник МГУ. — Серия 7. Философия. — 1999. — № 3.
77. Разум сердца: Мир нравственности в высказываниях и афоризмах. — М.: Политиздат, 1990.
78. Рачков А. П. Правда — справедливость // Вестник МГУ. — Серия 7. Философия. — 1993. — № 6.
79. Ревякина Н. В. Из истории этических учений эпохи Возрождения // Вестник МГУ. — Серия 9. История. — 1962. — № 2.
80. Ревякина Н. В. Политическое значение трактата Л. Валла «Заявление о ложном и вымышленном дарении Константина» // Вестник МГУ. — Серия 9. История. — 1961. — № 3.
81. Резвицкий Н. И. Категория совести в этике Гегеля // Вестник ЛГУ. — 1965. — № 5.
82. Рерих Н. К. Твердыня пламенная. — Рига: Виеда, 1991. Рикер П. Этика и политика // Философская и социологическая мысль. — 1995. — № 5—6.
83. Рисмен Д. Некоторые типы характеров и общество // Социс. — 1993. — № 5.
84. Розин А. В. Моральные абсолюты в историческом мышлении // Вестник МГУ. — Серия 7. Философия. — 1997. — № 2.
85. Розин В. М. Ценностная ориентация и благо человека // Вестник МГУ. — Серия 7. Философия. — 1996. — № 1.
86. Тофтул Этика – К. 2005 р.